

De meeste mensen hebben geen pokerface

// MARK VAN DE VOORDE

Heb jij de voorbije maanden ook zo vaak geskypet, ge-whatsappt, gefaceted, gezoomd of anderszins gevideobeld? De meeste mensen hebben nu eenmaal geen kluizenaarsziel. Ze kunnen niet leven zonder de anderen. Bovenal willen ze hun geliefden horen én zien.

De pandemie heeft evenwel onze panoplie van contactmogelijkheden onklaar gemaakt. Corona heeft ons doen grijpen naar communicatie-instrumenten die we wel kenden maar niet of nauwelijks gebruikten wegens niet zo taaltastbaar als een gesprek in elkaars nabijheid. Dat heeft me doen nadenken over hoe complex menselijke communicatie is en wat taal daarbij vermag.

Een van de eerste zaken die ik constateerde, was dat praten door een mondkapje vaak afstandelijker is dan kouten via de smartphone. Hoe komt dat? Omdat communicatieve nabijheid niet alleen wordt bepaald door de fysieke raakbaarheid maar ook door de fysiologische herkenbaarheid.

Van de gesprekspartner achter een mondkapje zie je het gezicht niet. Zonder zijn of haar gezicht hoor je wel wat hij of zij zegt, maar zie je zijn of haar woorden niet. Je moet soms woorden 'zien' om ze ten gronde te begrijpen. In een gesprek komen woorden niet alleen met klanken naar ons, ze worden ook begeleid door gelaatsuitdrukkingen. De meeste mensen hebben nu eenmaal geen pokerface, ze praten met hun hele gezicht. Hun woorden waaien naar ons toe op de vleugels van hun gelaatsuitdrukkingen.

Zenuwtrekjes, trillende neusvleugels, pruilende of samengeperste lippen, rood aanlopende of wit wegtrekkende wangen, knipperende ogen, een monnellachje, een grijns en andere ticjes

en spiertrekkinkjes onderstrepen onze woorden. Soms laten gelaatsuitdrukkingen zien dat jouw woorden op dat moment een andere betekenis hebben dan hun definitie. Als ik kan zien hoe jij iets zegt, kom ik dicht bij wat je zegt.

Soms zijn er niet eens woorden nodig en zegt het aangezicht op zich meer dan een roman. De taal van het verstilde gelaat kan soms meer verhelderend zijn dan een verklarend woordenboek. De voorbije maanden viel mij echter op dat je in een videogesprek niet echt

Taal is niet alleen een middel om expressie te geven aan jezelf, het is ook een middel om vat te krijgen op de wereld

zwijgzaam bij elkaar kunt zitten. Bij ouderwets beeldloos bellen kun je dat wel, een stilte laten vallen zodat de andere lijn op adem kan komen.

Bij een videogesprek zit je misschien wel te dicht op elkaars lip, om je mond te kunnen houden. Je kunt ook moeilijk wegstijgen van het scherm, als je skype of facetime. Om stilte te kunnen plaatsen en uithouden, hebben je ogen een time-out nodig. Dat leren we van de weddenschap 'om het langst elkaar aankijken zonder verpinken'. De meeste mensen wenden al na korte tijd de ogen af, schieten in een proestlach of raken de arm van de andere aan.

In 2010 organiseerde het Museum of Modern Art (MoMa) in New York de performance *The Artist is Present*. Performancekunstenaar Marina Abramović, drie maanden lang zes dagen in de week acht uur per dag, achter een tafeltje zitten. Onbeweeglijk. Aan het andere tafeleind, op twee armlengtes

afstand, mocht een bezoeker plaatsnemen en bewegingsloos de performer in de ogen kijken zolang hij of zij dat uithield. Onverwacht nam ook haar ex Uwe Laysiepen plaats aan de tafel. Ze keken elkaar zwijgend aan. Tot Marina brak: ze reikte Uwe de handen. Oogcontact volstond niet als communicatie na 23 jaar elkaar niet meer gezien te hebben.

De mens beschikt een panoplie van communicatievormen die elkaar aanvullen, versterken en nuanceren. Maar het sterkste wapen is de taal van woord, syntaxis en spraakkunst. Voor alles wat de mens kent, heeft hij een woord. De mens is het die de namen kent van mensen, dieren, planten, sterren, planeten, vruchten van de aarde en vruchten van zijn eigen verstand.

Hij kent niet alleen de namen der wezens en der dingen, hij heeft ze ook bedacht. Zelfs gevoelens, emoties, het goede en het kwade, het mooie en het lelijke, het ware en de leugen weet hij te benoemen. Het eerste wat de mens doet, als hij iets heeft uitgevonden of ontdekt, is het een naam geven. Alles is taal. Zelfs wiskunde: 2 is immers twee, een woord. Zonder woorden ook geen cijfers.

Elk nieuw chemisch element dat wordt ontdekt, krijgt een naam in de tabel van Mendeljev: zonder naam geen plaats in het periodiek systeem. Dat zegt wat taal in wezen doet: grijpen, toe-eigenen, ordenen, rangschikken. Wie namen kan geven aan de dingen, heeft macht over de dingen.

Taal is daardoor niet alleen een middel om expressie te geven aan jezelf, het is ook een middel om vat te krijgen op de wereld. Taal is communicatie en *community*, zegt de Italiaanse filosoof Giorgio Agamben. Taal verbindt. En of we dat ervaren hebben door al dat videobellen!

Mark Van de Voorde schrijft elke maand een column voor Brandpunt. Hij benadert daarin breed maatschappelijke thema's op zijn eigen manier.